

استاد اصغر نوروزیان، مدرس و مروج بزرگ علم در ایران

اسفندیار معتمدی

استاد اصغر نوروزیان معلم، مؤلف، مترجم و مؤسس می گوید. «موقع اذان صبح روز ۱۵ فروردین ۱۲۹۵ در حضور چهره‌های خندان پدر و مادر، برادران و خواهرانم در تبریز گریان [به دلیل جنگ جهانی ۱۸-۱۹۱۴ و قحطی و ناامنی و بیماری‌های همه‌گیر و آشفته‌گی کشور]، چشم به جهان گشودم. امیدوارم که در موقع خداحافظی از این جهان [خندان باشم. چون کسی را نیاز زده‌ام و به حق کسی تجاوز نکرده‌ام و فقط مانند شمع سوخته‌ام و اطرافم را روشنایی بخشیده‌ام» [۱]

حاج نوروز پدر اصغر در بازار تبریز مغازه لولافروشی و ابزار و میخ و رنگ و امثال آن را داشت و این پسر مانند دیگر پسرانش از کودکی با این ابزارها آشنا شد و آن‌ها را در ساختن اسباب‌های بازی خودش به کار می‌برد به طوری که وقتی به دبیرستان تمدن (مدرسه مبارکه تمدن) رفت دست‌هایش مهارت سازندگی یافته بود و اسباب‌بازی‌هایی می‌ساخت و به همکلاسی‌های خود می‌فروخت و به این وسیله مهارت ارتباط یافتن را نیز قدرت می‌بخشید. «تا سال سوم ابتدایی از شاگردان ته‌کلاس

بودم و اسمم در اواخر دفتر کلاس بود... یک تصمیم جدی باعث شد که اسمم جلوتر در دفتر آید و این قوت قلبی برایم بود. با ادامه فعالیت، در آخر سال شاگرد اول کلاس بودم و این رتبه را تا پایان تحصیلات دانشگاهی نگه‌داشتم» [۱]

نظم و تلاش و حق‌شناسی از همان سال‌های اول تحصیل در برنامه زندگی این دانش‌آموز کوشا بود. از آموزگارانش میرزا عبدالله و میرزا جلیل و مبصری به نیکی یاد می‌کند. در کلاس چهارم ابتدایی بود که به تقلید از کتاب‌های درسی خود جمله‌هایی، صفحه‌هایی و بعد دفترچه‌هایی و مجموعه‌هایی به نام «دیوان حقیقی» و «مجله دهقان» و خرده‌های کوچک اشعار تهیه می‌کند و آن‌ها را برای مشترکان می‌فرستد و نمونه‌هایی از آن‌ها را تا پایان زندگی ۹۶ ساله خود نگهداری می‌کند.

استاد نوروزیان پس از اتمام سیکل اول دبیرستان در همان دبستان و دبیرستان تمدن و سیکل دوم در مدرسه دولتی فردوس، برای ادامه تحصیل در رشته پزشکی به تهران آمد. نقل می‌کند از در تهران پس از یک ماه توقف «یکی از دبیران زبان فارسی از دبیرستان تمدن را دیدم و با او مشورت کردم. اظهار کردم من برای

استاد نوروزیان
در ۱۳۱۴ به
دانشسرای عالی
تهران راه یافت
و در کلاس پای
درس استادانی
چون غلامحسین
مصاحب،
پروفسور تقی
فاطمی، دکتر
محمود حسابی،
دکتر کمال الدین
جناب، دکتر
امانت‌الله
روشن‌زائر،
دکتر آل‌بویه،
دکتر علی‌اکبر
سیاسی، دکتر
رضازاده شفق
که هر یک از
پایه‌گذاران
ایران نو هستند،
نشست و علم و
ادب آموخت

فراگیری پزشکی به تهران آمده‌ام ولی فکر می‌کنم اخلاق من طوری است که اگر پزشک شوم نمی‌توانم حق ویزیت بگیرم حتی اگر مریض ثروتمند باشد. از مریض فقیر علاوه بر این که نمی‌توانم حق ویزیت بگیرم بایستی دارو و احیاناً غذا برای او تهیه کنم، پس خودم چگونه زندگی کنم. از طرف دیگر، دوره پزشکی طولانی است (هفت سال) در عین حال نمی‌خواهم دست خالی برگردم. راهنمایی کنید. او گفت که رشته فیزیک و شیمی بسیار ممتاز است و تعداد دانشجویان این رشته اندک و من همین کار را کردم.» [۱]

استاد نوروزیان در ۱۳۱۴ به دانشسرای عالی تهران راه یافت و در کلاس پای درس استادانی چون غلامحسین مصاحب، پروفسور تقی فاطمی، دکتر محمود حسابی، دکتر کمال‌الدین جناب، دکتر امانت‌الله روشن‌زائر، دکتر آل‌بویه، دکتر علی‌اکبر سیاسی، دکتر رضازاده شفق که هر یک از پایه‌گذاران ایران نو هستند، نشست و علم و ادب آموخت. از همان سال اول تحصیل نبوغ خود را در راه آموختن و ساختن نشان داد. می‌گوید «در این سال بود که ابتکاری به خرج دادم، جدول لگاریتم و نسبت‌های مثلثاتی و جدول مندلیف را در یک صفحه مقوا داخل پاکتی که سوراخ‌های متعدد داشت تعبیه کردم و به این مناسبت از طرف دانشگاه تهران و دانشسرای عالی جایزه گرفتم و جناب آقای دکتر [عبدالله] شیبانی، معاون دانشگاه در دفتر یادبودها اشاره‌ای به آن کرده است. این جدول را در سال ۱۳۱۷-۱۸ در تبریز به چاپ رساندم» [۱]

دفتر یادبودها که استاد به آن اشاره کرده مجموعه‌ای است از نوشته‌هایی که استادان، همکلاسان و همکاران در رابطه با ایشان نوشته‌اند. این دفتر در همان سال ورود به دانشگاه تهیه و تنظیم شده. آقای دکتر علی‌اکبر توسلی استاد شیمی-فیزیک در این دفتر چنین نوشته‌اند:

آقای نوروزیان بهترین سرمشق جدیدت، اخلاق، نظم و ترتیب می‌باشند. من از داشتن چنین دانشجویی در کلاس خود سربلند می‌باشم. علی‌اکبر توسلی ۱۳۱۷/۲/۲۷

دفتر یادبودها مجوز استادی استاد نوروزیان است که از سوی استادان بزرگ علم و آموزش ایران صادر شده و افتخار بزرگی برای ایشان است.

تدریس استاد

آقای نوروزیان در سال ۱۳۱۷ در میان تمام شاگردان دانشسرای عالی شاگرد اول شد و برای تدریس به زادگاهش تبریز رفت. او در تبریز فقط یک معلم ساده نبود که تدریس

کند بلکه در آن‌جا به ابتکاراتی دست زد و در دبیرستان فردوسی آزمایشگاه و کارگاه و نمایشگاه ترتیب داد. مایه اولیه وسایل آزمایشگاه او وسایلی بود که چندین سال پیش، از خارج خریداری کرده بودند و کسی از آن‌ها خبر نداشت و یا جرأت باز کردن آن‌ها را نداشت. علاوه بر این، ایشان دانش‌آموزان را تشویق می‌کرد تا وسایل آزمایشگاهی بسازند و خود ایشان از این وسایل نمایشگاهی دایر کرد. کمیسیون‌های سخنرانی‌های علمی، نمایش و موسیقی را ترتیب داد. آزمایش معروف آونگ فوکو را برای دانش‌آموزان و مردم عادی کوچه و بازار مطرح نمود و موضوع حرکت وضعی زمین را به نمایش گذاشت.

موضوع یکی از سخنرانی‌های ایشان درباره برق و اثرات آن در زندگی بود که در سالن دانشسرای دختران تبریز ایراد کرد و آقای اضمار رییس بانک سپه، فی‌البداهه شعری در این باره سرود که چند بیت آن چنین است:

شبی یاد دارم که نوروزیان
 همی گفت در محفل دوستان
 که برق است زینت ده زندگی
 ز برق است وارستن از بندگی
 ز برق است عالم سراسر بهشت
 به برق است اکنون همه زرع و کشت
 ز وقتی که با برق شد کار ما
 چو روز فروزان شب تار ما

استاد نوروزیان در سال ۱۳۲۳ به تهران منتقل شد و در طول سال‌های تدریس در مدارس ادیب، ایرانشهر، دارالفنون، البرز، نوریخس، فیضیه بهرام، انوشیروان، هدف، نورجهان، مکتب پارس، صفی‌نیا، نرجس و مدرسه عالی شمیران به آموزش فیزیک مشغول بود. تدریس او همواره شوق‌انگیز و برانگیزاننده بود. در تهران نیز مانند تبریز در هر مدرسه‌ای می‌رفت انجمن آزمایشگاه‌ها و برنامه سخنرانی‌ها و مخصوصاً بزرگداشت استادان را برگزار می‌کرد. در دبیرستان دکتر ولی‌الله نصر (نرجس کنونی) آزمایشگاه مرکزی تشکیل داد و همین آزمایشگاه بود که در آن دوره‌های کارآموزی برای معلمان علوم تجربی تشکیل می‌شد و عاملی برای تأسیس انجمن معلمان علوم تجربی کشور شد. آقای نوروزیان تا پایان عمر همچنان معلم و سرمشق و آموزنده بود.

استاد مؤلف و مترجم

استاد نوروزیان نقل می‌کند «در تابستان ۱۳۲۵ با همکاری مرحوم احمدرضا قلی‌زاده و مرحوم هادی رهنما

اما مهم‌ترین کار استاد نوروزیان تأسیس انجمن معلمان علوم تجربی کشور بود. ایشان در ۱۵ دی‌ماه ۱۳۴۰ از کلیه دبیران علوم تجربی تهران و شمیرانات دعوت به عمل آوردند و در دبیرستان دکتر نصر جلسه‌ای تشکیل دادند که نتیجه آن، تأسیس انجمن معلمان علوم تجربی کشور بود که هیئت‌رئیس آن عبارت بودند از اصغر نوروزیان، عطاءالله بزرگ‌نیا و دکتر خدایاری به ترتیب از رشته‌های فیزیک، شیمی و علوم طبیعی. ریاست این انجمن را آقای نوروزیان به عهده داشت.

این انجمن که هدف آن افزایش سطح اطلاعات علمی دبیران و بهبود بخشیدن به وضع تدریس علوم تجربی در مدارس کشور بود. با تشکیل ۱۰ کمیسیون به کارهای مهمی پرداخت که چند نمونه از آن کمیسیون‌ها عبارت است از:

- کمیسیون انتشارات، به مسئولیت آقای عزیزالله احقری متجاوز از ۱۰ نشریه
- کمیسیون سخنرانی و نمایش فیلم، به مسئولیت ماشاءالله دل‌آگاه (که به‌طور مرتب سخنرانی‌های علمی برپا می‌کردند)
- کمیسیون کلاس‌های کارآموزی در هر یک از سه رشته با گواهی‌نامه از طرف وزارت فرهنگ (آموزش و پرورش کنونی)

- کمیسیون تدریس علوم از رادیو، تلویزیون
- کمیسیون گردش علمی
- کمیسیون گروه سیار ایران راهنما
- کمیسیون تهیه و نمایش فیلم‌های علمی
- کمیسیون تشکیل کنفرانس‌های عمومی انجمن‌های معلمان علوم تجربی کشور.

خدمات استاد نوروزیان را نمی‌توان در یک مقاله خلاصه کرد از این رو اینجانب کتابی با عنوان نوروزیان‌نامه درباره زندگی و آثار ایشان نوشته‌ام که از سوی اتحادیه انجمن‌های علمی آموزشی معلمان فیزیک ایران چاپ و منتشر شده است. این کتاب بخشی از خدمات ایشان را معرفی می‌کند. یکی از کارهای ایشان تشکیل حدود یکصد انجمن علوم تجربی در شهرهای کوچک و بزرگ کشور بود که بر پایه آن‌ها انجمن‌های علمی-آموزشی معلمان کشور تشکیل شد.

فرزندان استاد می‌گویند «پدرمان انسانی بسیار منظم و دقیق، در ضمن مهربان و دلسوز بود...»

پدرمان خیلی چیزها به ما آموخت: درستی، پاکی، احترام به حق دیگران، خوش‌قولی، قناعت، صبر، دقت، امانت‌داری، و...» سرانجام این استاد فرزانه در سحرگاهان ۱۳۹۱/۸/۹ در تهران دعوت حق را لبیک گفت و در قطعه نام‌آوران بهشت‌زهر(اس) به خاک سپرده شد. روحش شاد و راهش پر رهرو باد.

اقدام به نوشتن یک دوره کامل کتاب‌های فیزیک و شیمی برای دبیرستان‌ها و دانشسراها (فیزیک و شیمی ۱۳۳۳؟) کردیم. در آن موقع این دوره مورد استقبال قرار گرفت. تعداد این کتاب‌ها ۲۸ جلد بود. بعدها وزارت فرهنگ تعدادی از کتاب‌های ما را چاپ کرد.»

علاوه بر دوره فیزیک و شیمی، جدول لگاریتم و خطوط مثلثاتی ابتکاری را در ۱۳۱۷، فیزیک تجربی (دستور کار) را با همکاری دکتر صفوی و رحمتی و رهنما، علم و زندگی را با همکاری احمد بیرشک، دکتر بهزاد، رضا قلی‌زاده و رهنما، فیزیک مقدماتی را برای دانشجویان مدرسه عالی شمیران (۱۳۵۷) تألیف، چاپ و منتشر کرد.

آخرین کار تألیفی استاد نوروزیان کتاب خودآموز فیزیک بود که طرح آن را مرحوم احمد بیرشک از طرف بنیاد دانش‌نامه بزرگ فارسی مطرح کرده بود. این کتاب به چاپ نرسید. استاد نوروزیان در کار ترجمه با مرحوم بیرشک همکاری داشت و چند مقاله از «زندگی‌نامه علمی دانشوران» را ترجمه کرد.

استاد نوروزیان مؤسس

شادروان نوروزیان در تأسیس مدارس هدف، آزمایشگاه کارآموزی ایران و انجمن معلمان علوم تجربی پایه‌گذار بود. می‌گوید «در آذرماه ۱۳۲۷ با همکاری عده‌ای از دوستان برای تأسیس مدارس هدف (هنر، دانش، فرهنگ) در کلاس‌های شبانه در دبیرستان ادیب در خیابان لاله‌زار به تدریس مشغول شدیم. عده‌ای از دوستان مانند آقایان بیرشک، دکتر حاج‌غفوری، رضا قلی‌زاده، رهنما، عبدالله خدایاری، دکتر خاتمی و دیگران برای تأسیس مدارس هدف اشتراک مساعی داشتند. بعداً مدارس ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان‌های پسرانه و دخترانه اضافه شد. در تمام آن‌ها آزمایشگاه‌های فیزیک، شیمی، زیست‌شناسی، عکاسی، زبان و کار آزمایشگاهی دانش‌آموزان از اهداف گروه فرهنگی هدف بود. بعدها سایر گروه‌ها نیز به این ترتیب فعالیت آموزشی را شروع کردند.»

استاد نوروزیان آزمایشگاه دبیرستان دکتر ولی‌الله نصر (نرجس کنونی) را با کمک مسئولان آموزش و پرورش و مدیر مدرسه تأسیس کرد و در ۱۳۳۸/۴/۲۹ ابلاغ سرپرستی سه آزمایشگاه و کلاس‌های کارآموزی ایران و تدریس در رشته فیزیک را دریافت کرد و توانست ۲۳ دوره کارآموزی برای دبیران تشکیل دهد و آن‌ها را با آزمایش و آزمایشگاه آشنا کرد.

منابع

۱. نوروزیان‌نامه، زندگی و آثار اصغر نوروزیان، به کوشش اسفندیار معتمدی، لوح زرین، ۱۳۸۴.
۲. نشریه‌های انجمن مرکزی معلمان علوم تجربی کشور، وزارت آموزش و پرورش، اداره کل معلمان متوسطه (۱۰ شماره).
۳. مجله‌های رشد فیزیک، مصاحبه با استاد نوروزیان، شماره‌های...